

prinses
máxima
centrum

Brussen op school

brussen van een kind met kanker

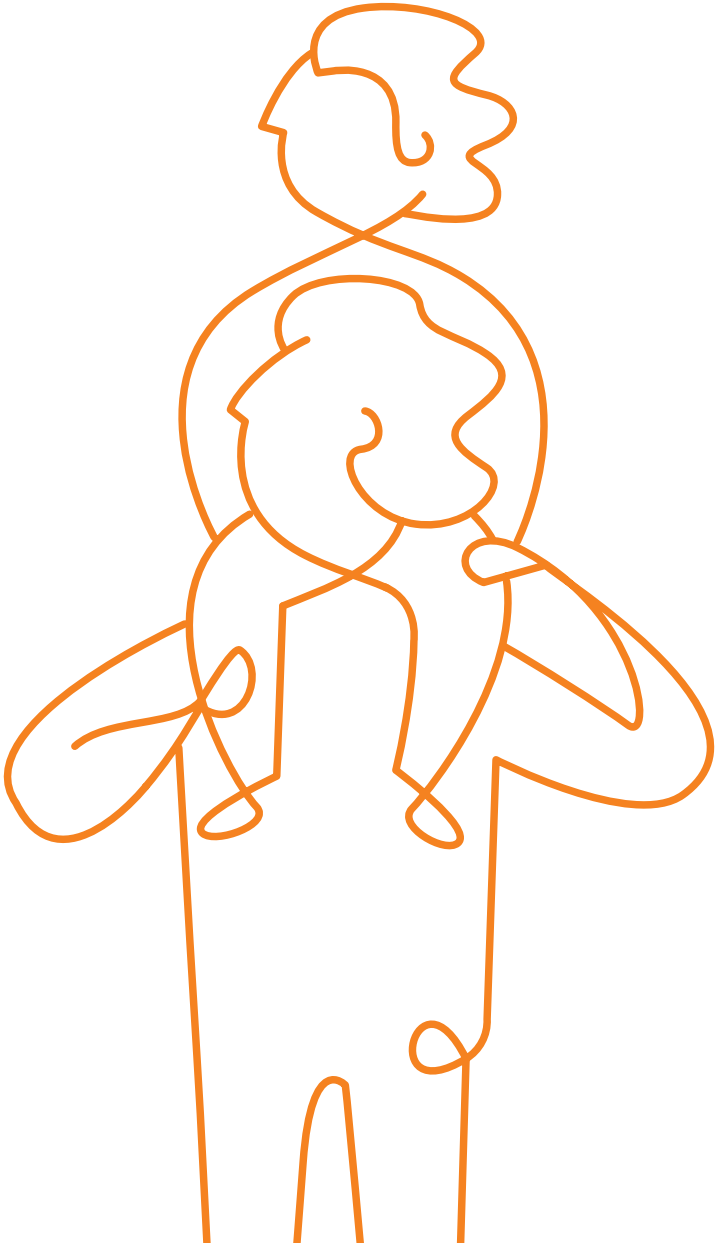

An orange speech bubble with a white background and a thin orange border. The bubble has a rounded rectangular shape with a small tail pointing downwards and to the left.

**Deze brochure is een bewerking
van een eerdere uitgave van
Ziezon en het UMC Groningen**

Inleiding

Deze folder is bedoeld voor leerkrachten die een kind in de klas hebben met een broer of zus met kanker. Als een kind kanker krijgt, raakt dit het hele gezin. Voor het kind, de ouders/verzorgers en de broers en zussen wordt kanker een onderdeel van hun dagelijkse leven. Broers en zussen hebben een bijzondere band. Ze groeien samen op en leren veel van elkaar. Hun omgang met elkaar speelt een grote rol bij het ontwikkelen van sociaal-emotionele vaardigheden. Door kanker bij één van de kinderen verandert er veel in het gezin. Er zijn zorgen en veel aandacht gaat naar het zieke kind. Daardoor krijgen broers en zussen (brussen) een andere positie en een andere rol. Voor brussen is school een vertrouwde omgeving die structuur en veiligheid biedt. Het is voor hen belangrijk dat school zo gewoon mogelijk doorgaat. Deze folder helpt je om brussen te begrijpen, problemen te signaleren en hen te helpen en te begeleiden, zodat zij zich in een veilige omgeving optimaal kunnen blijven ontwikkelen.

De belevingswereld van brussen

Kanker bij een kind heeft invloed op het hele gezin en kan een langdurig effect hebben op brussen. Het zieke kind staat in het middelpunt en wordt vaak anders dan voorheen behandeld. Cadeautjes en kaartjes stromen binnen, maar meestal niet voor de andere kinderen. De ouders zijn vaak in het ziekenhuis en gedragen zich anders. Ook familie en vrienden doen anders dan anders. De veiligheid van het gezin raakt soms verstoord. Cultuur kan een rol spelen voor de plek die de ziekte in het gezin krijgt. Dit zet de wereld van brussen op zijn kop en vraagt veel van hun aanpassingsvermogen. Veel brussen kampen met tegenstrijdige gevoelens die zij uit loyaliteit niet durven te uiten.

Er komt een moment dat het gezin een nieuw evenwicht heeft gevonden. Brussen kunnen dan meer aandacht opeisen, omdat zij het gevoel hebben dat er nu tijd voor hen is. Tijdens de behandeling kan het gezinsleven opnieuw verstoord raken, bijvoorbeeld door complicaties. Het gezin moet dan opnieuw naar een evenwicht zoeken.

psychosociale problemen hebben. Daarbij speelt leeftijd een rol. Hoe ouder een brus is, hoe groter de kans op problemen. Ook uiten de problemen zich anders: kinderen in de basisschoolleeftijd hebben vaak lichamelijke klachten, terwijl oudere kinderen meer kans lopen psychosociale problemen te ontwikkelen.

Brussen van een kind met kanker kunnen in vergelijking met leeftijdgenoten meer lichamelijke of

Ook hoe brussen met de ziekte omgaan, bepaalt in welke mate zij problemen ervaren. Kinderen die

vertrouwen in de behandelaars hebben en verwachten dat hun broer of zus beter zal worden, hebben minder problemen dan kinderen die, ondanks de uitleg van behandelaars, blijven zoeken naar informatie over en verklaringen voor de ziekte.

Brussen kunnen ook positieve dingen ervaren, zoals meer verbondenheid in het gezin. Zij lijken sterker en

volwassener dan leeftijdgenoten, komen sneller op voor een ander en zijn verdraagzamer. Zij voelen vaak meer verantwoordelijkheid, zijn zich meer bewust van de waarde van het leven en gezondheid is voor hen niet langer vanzelfsprekend. Ze hebben vaak meer geduld en zijn creatief in het bedenken van oplossingen wanneer hun zieke broer of zus iets niet kan.

Door alle zorgen en veranderingen in het gezin kunnen brussen op school extra aandacht vragen, positief dan wel negatief. Door hierop alert te zijn, kunt u als leerkracht helpen problemen tijdig te signaleren.

Gevoelens, emoties en problemen

Er kunnen voor brussen dus allerlei nieuwe dingen en onbekende emoties op hun pad komen.

Veranderende rol en verantwoordelijkheid

Veel brussen voelen zich extra verantwoordelijk. Ze nemen taken van hun ouders over, zoals (een deel) van het huishouden of de zorg voor de andere kinderen. Sommige brussen gaan zelfs als steun voor hun ouders fungeren: zij vangen hen op en luisteren naar hun problemen. Brussen worden soms ook, al dan niet bewust, contactpersoon naar de buitenwereld. Vooral oudere kinderen lopen de kans in een rol met (te) veel verantwoordelijkheden te belanden.

Zorgen

Kinderen maken zich zorgen over hun broer of zus. Ze vinden het erg dat hij zulke nare dingen meemaakt, dat hij zo ziek is en steeds naar het ziekenhuis moet.

Als zij onvoldoende weten over de ziekte, het ontstaan ervan en de behandeling, kan dit zorgen voor angst, onbegrip, schuldgevoel en verkeerde ideeën en verwachtingen.

Angst

Brussen kunnen ook andere angstgevoelens hebben. Ze zijn bijvoorbeeld bang zelf kanker te krijgen, bang voor de dood of voor de confrontatie met hun broer of zus in het ziekenhuis. Ook van onvoorspelbaar of agressief gedrag van hun zieke broer of zus, bijvoorbeeld door medicatie, kunnen zij bang worden.

Boosheid en frustratie

Doordat brussen aan de zijlijn staan, kunnen ze zich machteloos en boos voelen. Ze moeten voortdurend

rekening houden met hun zieke broer of zus en hun vrijheid is ingeperkt. Leuke dingen gaan vaak niet door en vriendjes en vriendinnetjes mogen soms niet bij hen thuis komen.

Schuld

Kinderen kunnen zich schuldig voelen omdat zij zelf gezond zijn. Ze durven soms uit schuldgevoel geen plezier te maken en te genieten van leuke dingen. Jonge kinderen denken soms dat de ziekte van hun broer of zus hun schuld is. Sommige brussen voelen zich schuldig over wat ze voelen. Zij vinden dat ze die gevoelens niet mogen hebben en denken dat ze 'zeuren' terwijl hun ouders het al zo druk hebben.

Jaloezie

Als het zieke kind meer aandacht krijgt en meer mag, kunnen kinderen jaloers worden. Daardoor kunnen ze zich weer eenzaam, boos en schuldig gaan voelen. Sommige brussen krijgen uit jaloezie lichamelijke klachten om aandacht te trekken. Zij kunnen hun ouders ook afwijzen als reactie op het feit dat het zieke kind op de eerste plaats komt.

Verdriet en eenzaamheid

Kinderen kunnen verdrietig zijn omdat hun broer of zus pijn heeft, hun ouders verdrietig zijn of de band met hun broer of zus is veranderd. Als ouders vaak met hun zieke kind in het ziekenhuis zijn, kunnen brussen zich eenzaam voelen. Zij kunnen zich afvragen of iemand ziet dat zij het ook moeilijk hebben.

Schaamte

Kinderen kunnen zich schamen voor hun zieke broer of zus, bijvoorbeeld omdat deze niet met andere kinderen mee kan doen. Ze zijn bang voor de reacties van de anderen en komen daarmee in een lastig parket. Aan de ene kant willen ze het opnemen voor hun zieke broer of zus, aan de andere kant willen ze bij de groep horen. Brussen kunnen zich ook schamen omdat het bij hen thuis anders gaat dan bij vrienden. Ze nemen geen vrienden meer mee naar huis, trekken zich terug en mijden leeftijdgenoten. Hierdoor kunnen ze in een sociaal isolement terecht komen.

Brussen op school

School is een belangrijke plaats voor brussen. Het is een plek waar het gewone leven doorgaat en waar ze kinderen van hun eigen leeftijd ontmoeten. School geeft structuur en draagt daarmee bij aan de structuur van het (veranderde) gezinssysteem. Meestal is het voor brussen het beste om school zo normaal mogelijk door te laten gaan. Heel soms kan dat niet en is een andere oplossing beter. School is ook een plek waar aan brussen bepaalde eisen worden gesteld, net als aan de andere leerlingen. Zij kunnen weliswaar problemen hebben, maar dat betekent niet dat u ze anders moet aanspreken op hun gedrag en prestaties. Wel is het goed alert te zijn op veranderingen in gedrag en schoolprestaties.

Aandacht en concentratie

Brussen kunnen meer moeite hebben zich te concentreren. Zorgen over hun broer of zus maken dat hun gedachten afdwalen of dat ze slecht slapen en vermoeid in de klas zitten. Ook de veranderende rol in het gezin kan zorgen voor concentratieproblemen. Hierdoor kunnen de schoolprestaties veranderen.

Schoolprestaties anders beleefd

Nu één van hun kinderen ernstig ziek is, kunnen ouders minder belangstelling hebben voor de schoolprestaties van brussen. Goede of slechte beoordelingen hebben dan niet meer het effect dat ze eerder hadden. Als ze het gevoel hebben dat leren niet meer belangrijk is, kunnen brussen minder energie in school gaan steken.

Aan de andere kant kunnen brussen zich juist extra op school richten. Ze gaan harder werken om hogere cijfers te krijgen. Zo hopen ze aandacht op zich te vestigen. Daarnaast nemen zij, door goed te presteren, een stuk zorg bij hun ouders weg: die hoeven zich over hen geen zorgen te maken.

Houd als leerkracht vooral oog voor veranderende (beleving van) schoolprestaties, want dit kan betekenen dat een brus hulp nodig heeft. Ziet u veranderingen, nodig uw leerling en de ouders dan uit voor een gesprek.

Schoolverzuim

Door veranderingen in het gezin en extra taken thuis kunnen brussen vaker gaan verzuimen. Zij zijn minder gemotiveerd om naar school te gaan, omdat ze thuis nodig zijn. Dit komt vaker voor in het voortgezet dan in het primair onderwijs.

Sommige ouders vinden het goed dat hun kind vaker thuisblijft, andere proberen dit vooral te voorkomen. De ziekte kan zo veel invloed op brussen hebben, dat zij niet in staat zijn zich op school te richten. Regelmatig verzuim geeft natuurlijk problemen. Probeer daarom contact te houden met uw leerling en de ouders, blijf in gesprek en laat zien dat u betrokken bent. Zo helpt u uw leerling om zo snel mogelijk weer (deels) op school te komen. Schakel zo nodig via het samenwerkingsverband professionele hulp in.

Als de broer of zus heel erg ziek is of niet meer beter wordt, is het extra belangrijk om met het gezin in contact te blijven en goed te kijken wat brussen nodig hebben. De regioconsulenten of de consulenten in het Prinses Máxima Centrum kunnen u daarbij ondersteunen.

Rol van de leerkracht

School is voor brussen een vertrouwde omgeving waar de dingen gaan zoals ze gewend zijn. Dit geeft stabiliteit en veiligheid. Het is voor hen daarom belangrijk dat hun schoolleven gewoon doorgaat. U kunt dit als leerkracht ondersteunen en aanmoedigen.

Stap 1: In gesprek met de ouders

Het is niet alleen belangrijk dat u op de hoogte bent van de diagnose, maar ook van het ziekteverloop. Spreek daarom regelmatig met de ouders en zorg dat zij een vast aanspreekpunt hebben. Dit kan bijvoorbeeld de vaste leerkracht of mentor zijn, of uzelf.

- Noteer (contact)gegevens en belangrijke informatie over de ziekte.
- Vraag wat uw leerling over de ziekte weet. Weet hij wat kanker inhoudt en hoe de behandeling is? Hoe noemt het gezin de ziekte?
- Vraag hoe uw leerling met de situatie omgaat. Zijn er veranderingen in zijn gedrag of emoties?
- Zijn er andere omstandigheden in het gezin die invloed op uw leerling kunnen hebben?
- Bespreek hoe u op school het beste aandacht aan uw leerling kan geven. Vraag wat de ouders van u en de school verwachten en bespreek in hoeverre u hieraan kunt voldoen.
- Spreek af of, en zo ja, hoe u de klas gaat inlichten (zie stap 4).
- Als de ouders geen ruimte hebben voor regelmatig contact, kunt u hen vragen een contactpersoon te regelen die u op de hoogte houdt.
- Vertel hoe het op school met uw leerling gaat. Schets een reëel beeld en benoem wat goed gaat en waarover u zich zorgen maakt.

Stap 2: In gesprek met uw leerling

Als leerkracht heeft u een signalerende functie. Leg daarom uw bevindingen vast in het leerlingendossier.

- Toon begrip voor uw leerling.
- Laat merken dat u er voor hem bent. Stel open vragen, zoals 'Wat betekent het voor jou?' in plaats van 'Hoe gaat het?'
- Geef uw leerling de ruimte om te praten, maar respecteer het als hij dat niet wil.
- Als uw leerling het wil, kunt u natuurlijk over zijn zieke broer of zus praten, maar gebruik uw leerling niet om op de hoogte te blijven. In principe geven de ouders of een door hen gekozen contactpersoon informatie over de situatie.
- Blijf in contact met uw leerling, ook als hij niet wil praten.
- Zorg voor een vertrouwenspersoon. Dat kan uzelf of de mentor zijn, maar ook een andere persoon op school. Het belangrijkste is dat er een klik is tussen leerling en vertrouwenspersoon. Sommige leerlingen vinden het prettig om gedurende meerdere jaren

dezelfde persoon te hebben. Houd daar dan rekening mee.

- Bespreek wie op school op de hoogte is/mag zijn van de situatie. Dit geeft een veilig gevoel.
- Spreek af of, en zo ja, hoe u de klas gaat inlichten (zie stap 4).
- Let ook op wanneer u reacties bij uw leerling ziet. Brussen lopen vaker pas tegen problemen aan na de eerste hectische fase omdat er dan ruimte voor hen is.
- Bedenk dat er meer communicatievormen zijn dan praten. Uw leerling kan zich ook uiten tijdens creatieve vakken of buiten de lessen. Praat er dan met hem over of kaart het aan bij de ouders. Vertel wat u gezien of gehoord heeft.
- Vraag eventueel hulp via de vertrouwenspersoon of het schoolmaatschappelijk werk. Doe dit wel in overleg met de leerling en de ouders.
- Een leerling in de onderbouw van het basisonderwijs kunt u tijdens activiteiten en spel observeren. Uw leerling speelt misschien uit wat hem bezig houdt. Als u meegaat in zijn spel, geeft u hem de kans te vertellen of te laten zien wat er in hem omgaat.

Stap 3: Interne en externe ondersteuning

De manier waarop collega's belangrijke informatie delen, verschilt van school tot school. Het hangt ook af van afspraken met de ouders. Als u behoefte heeft aan praktische of emotionele ondersteuning, bespreek dit dan met het team. De interne begeleider of zorgcoördinator kan ook een rol spelen. Via het samenwerkingsverband kan zo nodig gekeken worden of er mogelijkheden voor extra ondersteuning zijn, voor zowel leerlingen als leerkrachten.

U kunt altijd de consulenten van het Máxima advies vragen over de begeleiding van brussen via school@prinsesmaximacentrum.nl.

Stap 4: In gesprek met de klas

Meestal is het goed om ook de klas op de hoogte te brengen en houden. Zo voorkomt u onbegrip en een gevoel van onrecht bij klasgenoten wanneer uw leerling verzuimt of een aangepast lesprogramma krijgt. Zij zullen eerder met uw leerling meeleven en niet zo snel gaan pesten. Vraag wel eerst aan uw

leerling en de ouders of zij het ermee eens zijn en respecteer het als uw leerling liever wil dat de klas niets weet. Kom er eventueel in een later stadium op terug. Hoe u de klas op de hoogte brengt en houdt, hangt af van de leerling, de ouders, de klas en uzelf. Een aantal dingen is hierbij belangrijk.

Vorbereiding

- Zet op een rijtje welke informatie u van uw leerling en zijn ouders wel en niet mag geven en hoe u die mag geven.
- Bedenk wat het voor uw leerling betekent als u de klas vertelt wat er aan de hand is. Wat zijn de gevolgen? Hoe kunt u hem binnen de klas het beste steunen?
- Vraag of uw leerling zelf een rol wil hebben, bijvoorbeeld met een spreekbeurt, een vlog of een interview waarbij u vragen stelt en hij antwoordt. Bereid het interview dan samen voor.
- Vraag uw leerling of hij wil dat u de klas ook vraagt niet met het woord kanker te schelden. De Vereniging Kinderkanker Nederland heeft hiervoor een lespakket anti-schelden.

Het gesprek met de klas

- Leg in algemene bewoordingen uit wat kanker is en hoe kanker behandeld wordt.
- Wees duidelijk en eerlijk. Dit voorkomt dat klasgenoten eigen denkbepelden ontwikkelen en onnodig bang worden.
- Op de basisschool kunt u bij de gesprekken gebruik maken van bijvoorbeeld een logeërbeer. Voor oudere kinderen vindt u een spreekbeurtpakket op de website van het Máxima.
- Leg uit waarom uw leerling af en toe niet op school is of een aangepast programma heeft. Dit voorkomt dat klasgenoten gaan speculeren of jaloers worden.
- Nodig de klasgenoten uit hun gevoelens te tonen door hun te vragen naar ervaringen met ziekte in hun familie of omgeving of naar hun associaties bij het woord kanker.
- Gebruik ter ondersteuning boeken, spelletjes of video's of de (digitale) leskoffers van de Vereniging Kinderkanker Nederland.
- Vraag tips aan de consulenten van het Máxima.

Aanpassingen in het schoolprogramma

Door signalen van de leerkracht en informatie van de ouders kunnen problemen bij brussen vroegtijdig herkend worden. De school kan daar vervolgens flexibel op inspelen, zodat uw leerling het reguliere schoolprogramma kan blijven volgen. Soms zijn er redenen om hiervan af te wijken.

Bespreek met uw leerling en de ouders wat de beste oplossing zou zijn. Wanneer de schoolprestaties achterblijven, kan het advies zijn om naar een lager niveau te gaan.

Maar soms is het beter dat uw leerling tijdelijk een aangepast programma krijgt. Daarvoor zijn verschillende mogelijkheden, zowel tijdens de schoolloopbaan als bij het maken van toetsen.

Tijdens de schoolloopbaan

De school kan afwijken van de eigen schoolregels en kan (deels) autonoom beslissen.

In het primair onderwijs kan de school	In het voortgezet onderwijs kan de school
Uitstel mogelijkheden voor toetsen en opdrachten creëren	Uitstel mogelijkheden voor toetsen en opdrachten creëren
Voor vervangende opdrachten kiezen	Voor vervangende opdrachten kiezen
Lesstof indikken: de leerling werkt alleen de doorlopende leerlijn door	Lesstof tijdelijk indikken: de leerling werkt alleen de doorlopende leerlijn door
Vrijstelling geven voor een deel van de lesstof of voor bepaalde vakken	Vrijstelling geven voor een deel van de lesstof.
Overgangsregels aanpassen	Overgang buiten de normen om mogelijk maken
	Het toetsprogramma aanpassen, bijvoorbeeld vervangende opdrachten geven of de lesstof comprimeren

Aanpassingen bij het maken van toetsen

Als een school aanpassingen aan het eindexamen wil doen, is toestemming nodig van de inspectie.

In het primair onderwijs kan de school	In het voortgezet onderwijs kan de school
Vervangende opdrachten geven of de lesstof comprimeren	Vervangende opdrachten geven of de leerstof comprimeren
Deadlines voor werkstukken etc. verruimen	Deadlines voor werkstukken etc. naar het tweede of derde tijdvak verschuiven
Cito(eind)toets spreiden	Eindexamen spreiden
Beperken tot essentiële vakken/opdrachten	Mogelijkheden examenprogramma's/PTA met de examencommissie bespreken
Bepalen of alles getoetst moet worden	Profielkeuze vervroegen
Als de situatie erom vraagt: kijken of het kind later kan beginnen omdat het bijvoorbeeld slecht slaapt	Als de situatie erom vraagt: kijken of het kind later kan beginnen, omdat het bijvoorbeeld slecht slaapt
Tijdverlenging geven bij toetsen en taken	Tijdverlenging geven bij toetsen en taken
	Beperken tot essentiële vakken
	Bepalen of alles getoetst moet worden

Ondersteuning voor brussen en ouders

Hierboven heeft u kunnen lezen hoe u brussen kunt begeleiden. Soms zijn de mogelijkheden echter uitgeput en kunt u alleen signaleren en doorverwijzen. Dat is óók goed. School kan veel voor brussen betekenen, maar is geen plek waar hulpverlening centraal staat. Bespreek in dat geval uw zorgen over uw leerling met de ouders en wijs hen op de mogelijkheden voor ondersteuning. U kunt ook contact opnemen met de consultants in het Máxima via school@prinsesmaximacentrum.nl.

Het Prinses Máxima Centrum
Het Máxima organiseert af en toe activiteitendagen waar brussen welkom zijn. Brussen kunnen ook ondersteuning krijgen van de psychosociale zorg in het Máxima.

voor brussen, zoals het boekje Brussenspinsels. Brussen kunnen ook veel hebben aan de boekjes Chemo-Kasper, Radio-Robbie, Immuno-Lisa en een nieuwe bloedfabriek voor Samira.

Vereniging Kinderkanker Nederland

De Vereniging Kinderkanker Nederland (www.kinderkankernederland.nl) heeft kampen en bijeenkomsten voor brussen, een helpdesk en een online platform voor jongeren ([instagram.com/lef_jong_en_kanker](https://www.instagram.com/lef_jong_en_kanker)). De vereniging heeft informatie

Op Koers

Op Koers (www.opkoersonline.nl) biedt vanuit het Máxima cursussen aan voor brussen, zowel in de basisschool- als in de middelbare schoolleeftijd. De cursus helpt brussen aan de hand van het Denken-Voelen-Doen model om te gaan met de situatie.

Broers- en zussenboek

Brussen krijgen in het Máxima het Broers- en zussenboek, een Praat-Klets-Doeboek dat hen helpt te begrijpen wat er gebeurt. Het boek is voor leerkrachten een handvat om met brussen in gesprek te gaan. Informatie vindt u op www.brussenboek.nl.

MEE

MEE mantelzorg organiseert op verschillende plaatsen bijeenkomsten en cursussen voor brussen en jonge mantelzorgers. Informatie vindt u op de site van MEE in uw regio.

Het doel van de cursussen is andere brussen ontmoeten. Dat kan ook tijdens een leuke dag waarop brussen en jonge mantelzorgers in het middelpunt staan. Een stichting die zulke dagen organiseert is FunCare4Kids (www.funcare4kids.nl).

Steun van lotgenoten

Uit een recent onderzoek van het Nederlands Jeugd Instituut komt overduidelijk naar voren dat jongeren het liefst steun willen van lotgenoten of familie en vrienden, maar vaak niet weten waar ze lotgenoten kunnen

vinden. Het kan geen kwaad om brussen nogmaals te wijzen op de Vereniging Kinderkanker Nederland en het instagramplatform [lef_jong_en_kanker](https://www.instagram.com/lef_jong_en_kanker). Daarnaast zijn er verschillende besloten facebookgroepen waar brussen van zieke kinderen of kinderen met een beperking ervaringen kunnen delen, zoals de Brussen Erbij Beweging.

Voor ouders en professionals

Voor ouders en professionals is er de site www.broersenzussen.be. Hier vindt u achtergrondinformatie over de zorg voor brussen. Daarnaast heeft Stichting Kind & Ziekenhuis een praktische handreiking Broers & Zussen, die u vindt onder de kop Zorgprofessionals.

Als een broer of zus niet meer beter wordt

Vanaf het moment dat u van de ouders hoort dat hun kind niet meer beter kan worden, is het zaak u te gaan voorbereiden op het overlijden. Betrokken leerkrachten (of teamleider, mentor), ouders en brussen bepalen of en hoe de klas op de hoogte wordt gebracht.

Communicatie over de situatie

Het is belangrijk te weten wat brussen precies weten en hoe zij hierop reageren. Sommige ouders vertellen bewust niet aan hun kinderen dat het zieke kind gaat overlijden. Cultuur kan hierbij een rol spelen. Soms wil het zieke kind niet dat erover gesproken wordt, thuis of op school. Deel op school nooit meer dan brussen weten.

Als brussen op een andere school zitten dan hun zieke broer of zus, is goede communicatie tussen de scholen van grote meerwaarde. Intern begeleider, jaarcoördinator, mentor of leerkracht kunnen veel last van de ouders overnemen.

Praten met de klas

Voor de lange termijn is het vaak het beste om aan de klas open te vertellen wat er aan de hand is en vervolgens een brief voor de ouders mee te geven. Een voorbeeldbrief vindt u in het boek **Wat nu? Mijn leerling wordt niet meer beter**. Deze brief kunt u zelf aanpassen naar een brussenversie.

De leskoffer **Als een leerling niet meer beter wordt** van de Vereniging Kinderkanker Nederland is een welkome handreiking om de klas verder te begeleiden (www.kinderkankernederland.nl/ lesmateriaal).

Ondersteuning brussen

Welke ondersteuning brussen nodig hebben, verschilt per kind. Vaak is het voor hen al voldoende te weten dat zij bij iemand terecht kunnen als ze het willen. Ook voor ouders is het fijn te weten dat er extra aandacht is. Sommige brussen hebben er behoefte aan op school te praten over wat er met hun broer of zus aan de hand is, andere willen er juist helemaal niets over zeggen. Op school willen ze gewoon leerling zijn. Dat is een heel normale reactie.

Als de begeleiding op school onvoldoende blijkt, kunt u de ouders vragen contact op te nemen met de huisarts. Als u als leerkracht hulp wil bij het begeleiden van de brussen kunt u contact opnemen met het samenwerkingsverband of het Kenniscentrum Kinderpalliatieve

Zorg. Ook de consulent van het Máxima kan meedenken over passende (rouw)begeleiding.

Nazorg

Na het overlijden van het zieke kind hebben brussen nazorg nodig. Dat duurt eigenlijk zoals zij op school zitten. Zorg daarom voor een goede overdracht naar de leerkracht of mentor van het volgende leerjaar. Vergeet daarbij niet de verjaardag en sterfdag van het overleden kind.

Ook bij de overgang van basisschool naar voortgezet onderwijs is een goede overdracht, in overleg is met brussen en ouders, van belang. Sommige brussen willen graag een nieuwe start maken en willen juist niet dat hun geschiedenis met hen meegaat naar hun nieuwe school.

De informatie in dit hoofdstuk is ten dele gebaseerd op het boek *Wat nu? Mijn leerling wordt niet meer beter!* van Tanja van Roosmalen. Uitgegeven door REC Rivierenland en Vereniging Kinderkanker Nederland.

De educatieve voorziening in het Prinses Máxima Centrum

School speelt een belangrijke rol bij de ontwikkeling van kinderen. Voor een ziek kind is het belangrijk, maar ook fijn, als school zo gewoon mogelijk door kan gaan. Daar helpt onze educatieve voorziening (EV) bij. Elk kind vanaf 3,5 jaar wordt bij de EV aangemeld. Een consulent van de EV kijkt vervolgens samen met het kind, de ouders en de thuishoofschool hoe het onderwijs tijdens de behandeling zo goed mogelijk door kan gaan en hoe het kind contact kan houden met de klas. De EV werkt samen met regioconsulenten van het onderwijsadviesbureau.

Wanneer een kind langdurig is opgenomen, kunnen brussen soms niet naar hun eigen school. Een consulent van de EV kijkt dan wat hij kan doen om ook hun ontwikkeling zoveel mogelijk door te laten gaan.

Informatie

www.prinsesmaximacentrum.nl

Hier vindt u onder 'zorg' onder andere informatie over kinderkanker, over de school in het Máxima etc.

www.prinsesmaximacentrum.nl/brussen

Informatie voor/over brussen.

www.kinderkankernederland.nl

De Vereniging Kinderkanker Nederland biedt veel informatie, onder andere voor brussen en scholen, zoals (digitale) leskoffers. De vereniging organiseert verder brussenactiviteiten en heeft op instagram het jongerenplatform [lef_jong_en_kanker](#).

www.opkoersonline.nl

Op Koers biedt cursussen aan voor brussen.

www.meemantelzorg.nl

De regionale afdelingen van MEE organiseren verschillende brussengroepen.

www.brussenboek.nl

Informatie over het Broers- en Zussenboek met links naar filmpjes.

www.broersenzussen.be

Belgische website met informatie en concrete handvatten voor de ondersteuning van brussen door professionals.

www.nji.nl

Het Nederlands Jeugdinstituut deed een onderzoek naar de ondersteuningsbehoeften brussen van zorgintensieve kinderen. De uitkomsten van de Quicksan vindt u via de zoekterm 'brussen'.

www.kindenziekenhuis.nl

Onder het kopje 'Zorgprofessionals' vindt u de praktische Handreiking Broers & Zussen.

www.fun-care4kids.nl

Stichting FunCare4Kids organiseert leuke dagen voor kinderen van 6-16 jaar met een zorgintensieve broer, zus of ouder.

www.cvte.nl

Het College voor Toetsen en Examens biedt informatie over mogelijkheden om toetsen en examens aan te passen.

